

Riktlinje för Läkemedelshantering - Iordningställande och administrering/överlämnande

Syfte och omfattning

Riktlinjen syftar till att komplettera och förtydliga Socialstyrelsens föreskrifter HSLF-FS 2017:37 kring ordination och hantering av läkemedel, SOSFS 1997:14 om delegering av arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvård och tandvård samt SOSFS 2002:12 om delegering inom tandvården och gäller för all berörd hälso- och sjukvårdspersonal i Region Kalmar län.

Ansvar

Läkare, tandläkare och sjuksköterskor är behöriga att iordningställa, administrera och överlämna läkemedel.

Biomedicinska analytiker, tandhygienister, röntgensjuksköterskor och de barnmorskor som inte är sjuksköterskor är behöriga att iordningställa, administrera och överlämna läkemedel inom sina respektive kompetensområden.

Fysioterapeuter är behöriga att iordningställa, administrera och överlämna läkemedel som ska ges till patienter i samband med fysioterapi.

Sjukhusfysiker är behöriga att iordningställa radioaktiva läkemedel och överlämna perorala radioaktiva läkemedel.

Optiker är behöriga att iordningställa och administrera de läkemedel som de är behöriga att rekvirera, dock inte till barn under åtta år.

Apotekare och receptarier är behöriga att iordningställa och överlämna läkemedel.

Den som iordningställer ett läkemedel till en patient ska själv administrera eller överlämna läkemedlet till patienten. Annan behörig person än den som iordningställt ett läkemedel kan administrera/överlämna läkemedlet, under förutsättning att patientsäkerheten upprätthålls. Ansvarsfördelning och tillvägagångssätt ska i dessa fall beskrivas i enhetens rutin för läkemedelshantering.

Vid all hantering av läkemedel ska risken för skadlig exponering övervägas. Som hjälp finns Regionens rutiner för cytostatika respektive toxiska läkemedel, Arbetsmiljöverkets författning [AFS 2023:10 Kapitel 10, 20-38 §§ Cytostatika och andra läkemedel som kan orsaka bestående ohälsa](#), skyddsinformation på [FASS](#) för registrerade läkemedel respektive [APL](#) för läkemedel som Apoteket Produktion & Laboratorier AB tillverkar.

Iordningställande och märkning

Iordningställandet ska ske i läkemedelsrummet. För de enheter som inte har ett läkemedelsrum ska iordningställandet ske i anslutning till läkemedelsskåpet.

Platsen ska ge möjlighet att arbeta ostört och säkert, ha god belysning, vara lätt att rengöra och ha handfat.

Den som iordningställer ska följa hygieninstruktion för läkemedelsförråd, som finns på Vårdhygiens hemsida <https://vardgivare.regionkalmar.se/vard--behandling/vardhygien/hygienriktlinjer-och-rutiner/>

Den som iordningställer ett läkemedel ska mot den dokumenterade ordinationen kontrollera

- patientens identitet
- läkemedelsnamn
- läkemedelsform
- läkemedlets styrka
- dosering, och dess rimlighet
- administreringssätt
- administreringstillfällen

Kontrollera läkemedlets hållbarhet och eventuellt avvikande utseende (t.ex. skador, missfärgning, utfällning).

Slutkontrollera att iordningställd dos och administreringsväg är rimlig.

Varje iordningställd dos ska signeras i läkemedelsmodulen.

Ett iordningställt läkemedel, som inte omedelbart administreras eller överlämnas, ska vara märkt med

- patientens identitet
- läkemedelsnamn
- läkemedlets styrka
- tidpunkten för iordningställandet
- tidpunkten för administreringen eller överlämnandet
- vem som har iordningställt läkemedlet

I vissa verksamheter kan punkt 1 (patientens identitet) och 5 (tidpunkt för administrering eller överlämnande) få uteslutas, förutsatt att patientsäkerheten upprätthålls. Detta ska beskrivas och motiveras i enhetens rutin för läkemedelshantering.

Vilka etiketter som används för märkning av t.ex. injektionssprutor, infusioner och uppdelat läkemedel ska beskrivas i enhetens rutin för läkemedelshantering.

Byte av läkemedel

Den som iordningställer får byta läkemedel enligt utbytesfunktionen via FASS. I Region Kalmar Län finns också en Utbyteslista och en Utbyteslista ögondroppar. [Upphandlade läkemedel och utbyteslistor - Intranät Region Kalmar län](#) Vilken/vilka av dessa regionala källor för byte som får användas på enheten ska vara beskrivet i enhetens rutin för läkemedelshantering.

Utbyteslistan ger utökad möjlighet för byten som inte är tillåtna via FASS samt information avseende upphandlade och rekommenderade läkemedel i Region Kalmar län.

Utbyteslista ögondroppar är utarbetad i samråd med ögonläkare för att förenkla valet av ögondroppar till ineliggande patienter när de inte har sina egna med sig.

Byte av läkemedel enligt FASS ska dokumenteras i läkemedelsmodulen (i Cosmic i rullistan Iordningställ-/ Administreravyn). Byte enligt utbyteslistan ska dokumenteras i läkemedelsmodulen (i Cosmic i kommentarsfältet i Iordningställ-/ Administreravyn). Byte enligt utbyteslista ögondroppar ska dokumenteras i läkemedelsmodulen (i Cosmic skriv i kommentar till given dos vilket/vilka läkemedel som är givna samt lägg till eventuellt extra utdelningstillfälle).

Batchnummer

Läkemedelsverket kräver att batchnummer alltid ska anges vid rapportering av biverkningar gällande biologiska läkemedel/substanser. Detta är viktigt för spårbarheten och därför ska batchnummer dokumenteras i patientjournal när denna typ av läkemedel iordningställs eller administreras/överlämnas.

Ett biologiskt läkemedel är ett preparat vars aktiva substans har producerats i, eller renats fram ur, material av biologiskt ursprung (levande celler eller vävnad). Biologiska läkemedel kan vara vacciner, läkemedel med ursprung från blod eller plasma (t.ex. albumin, immunoglobuliner, koagulationsfaktorer), antiserum (mot olika typer av gift, t.ex. ormgift), antikroppar (t.ex. TNF-alfa-hämmare), enzymer, interferoner, peptidhormoner (t.ex. insuliner), peptider, vissa komplexa polysackarider (t.ex. hepariner) och avancerade terapier (genterapi, somatisk cellterapi eller vävnadsteknisk produkt).

I söktjänsten Läkemedelsfakta på Läkemedelsverkets hemsida finns information om alla enskilda läkemedel. Här finns även bipacksedlar och produktresuméer och möjlighet att se om en produkt eller substans räknas som ett biologiskt läkemedel och därmed behöver journalföras gällande batchnummer.

Batchnummer ska dokumenteras för åtminstone följande läkemedelsgrupper:

- vacciner
- läkemedel med ursprung från blod eller plasma
- antiserum
- monoklonala antikroppar

Batchnummer för vacciner ska dokumenteras i MittVaccin. För övriga läkemedelsgrupper ska batchnummer dokumenteras i Cosmic i Iordningställ-/ Administreravyn.

Enheter som inte använder Cosmic ska i enhetens rutin för läkemedelshantering beskriva hur batchnummer för övriga läkemedelsgrupper dokumenteras.

Ovanstående gäller tills de tekniska förutsättningarna (ex skanningsmöjlighet) i journalsystemen är utvecklade för att enkelt kunna dokumentera batchnummer för alla biologiska läkemedel.

Administrering/överlämnande

Den som administrerar/överlämnar läkemedel ska kontrollera patientidentitet genom att patienten själv uppger sitt namn eller genom identitetsband. Samt förvissa sig om att rätt läkemedel i rätt dos administreras vid rätt tidpunkt och på rätt sätt.

Vid kontinuerlig infusion av läkemedel ska kontrollen göras återkommande och vid varje tillfälle som ansvaret för administreringen övergår från en behörig hälso- och sjukvårdspersonal till en annan. Vem som utfört kontrollen och tidpunkt för den ska dokumenteras i journalhandling. Hur kontrollen dokumenteras ska beskrivas i enhetens rutin för läkemedelshantering.

Dokumentation av läkemedel som skickas med patienten hem

Varje administrerad/överlämnad dos ska signeras i läkemedelsmodulen. Detta gäller även läkemedel som skickas med patienten hem. Läkemedel som skickas med patienten hem dokumenteras i Utdelningsvyn i Cosmic. Dokumentationen görs på ett utdelningstillfälle (det närmaste framtida utdelningstillfället innan hemgång) per behandling. Högerklicka på utdelningstillfället och välj Iordningsställ. I fönstret Registrera skriver du in antalet avdelade doser i rutan för Iordningsställd dos och en kommentar om att patienten får läkemedel med sig hem och vilken period mängden avser i rutan för Kommentar. Därefter klickar du på Överlämna.

När dokumentationen av läkemedel som skickas med patienten hem har gjorts på utdelningstillfället i Utdelningsvyn i Cosmic ska sjuksköterskan även dokumentera i epikrisen i Cosmic att läkemedel har skickats med patienten hem. Detta för att underlätta för övriga att hitta information om att patienten har fått läkemedel med sig hem. Om patienten har gått på permission behöver endast dokumentation göras i Utdelningsvyn i Cosmic.

Se även [Rutiner för användning av läkemedelsmodulen i Cosmic](#)

Delegering

Delegering av ordination av läkemedel är aldrig tillåtet.

Delegering är inte tillåtet i ambulanssjukvården. För hantering av medicinskt oxygen och naloxon för icke-legitimerad personal i ambulanssjukvården, se *Riktlinje Ordination, avsnitt Generella direktiv*

Delegering av iordningställande, administrering och/eller överlämnande av läkemedel får göras av läkare, tandläkare eller sjuksköterska, förutsatt att

- den inte görs av organisatoriska eller ekonomiska skäl, t.ex. för att lösa personalbrist
- god och säker vård upprätthålls
- den som delegerar är såväl reellt som formellt kompetent för uppgiften själv

- den endast görs till den som har bedömts vara lämplig för uppdraget genom sin kompetens, noggrannhet och erfarenhet
- den sker restriktivt
- uppgiften är tydligt definierad och bedöms lämplig att delegera
- den är personlig
- den är skriftlig
- den omprövas/följs upp regelbundet
- den i övrigt sker enligt gällande delegeringsförfattningar

Utöver ovanstående förutsättningar ska det i enhetens rutin för läkemedelshantering finnas tydliga rutiner för vad som får delegeras och vilken reell kunskap som krävs hos mottagaren. Dessa kunskaper ska vara dokumenterade. Lokal utbildning utifrån aktuell arbetsuppgift bör kompletteras med SKR:s webbutbildning ”Jobba säkert med läkemedel”.

Man kan aldrig bli skyldig att delegera, inte heller att ta emot delegering.

I händelse av att den som delegerat slutar på enheten upphör delegeringen, liksom om den som mottagit delegering slutar.

Mall för delegering ska användas. Skriftligt delegeringsbeslut, inklusive uppföljning och återkallelse/upphörande, sparas i 10 år.

Handräckning/assistent

Socialstyrelsen har klargjort att handräckning inte längre är tillåtet inom läkemedelshantering.

Vid behov av icke-behörig personal för att iordningsställa/administrera läkemedel krävs delegering, vilken upprättas skriftligt i förväg. Se mer om delegering ovan.

Självadministrering

Vid inskrivning i slutenvård ska bedömning göras om patienten själv kan fortsätta ansvara för sin pågående läkemedelsbehandling. För att självadministrering ska kunna tillämpas på enheten ska rutin finnas utarbetad. Rutinen ska beskriva hur bedömning görs, hur patienten informeras, hur uppföljning sker och hur det dokumenteras.

Doseringsask (Dosett)

Dosdispensering i doseringsask görs enligt aktuell läkemedelslista. Doseringsasken ska vara märkt med patientens namn och personnummer samt aktuell tidsperiod. Eventuellt ordinationskort på baksidan bör inte användas, utan hänvisning sker till aktuell läkemedelslista. Den som delat läkemedlen i doseringsask signerar på signeringslista eller dokumenterar i läkemedelsmodulen så det tydligt framgår vilka läkemedel som iordningställs och tidpunkt för iordningställandet.

Signeringslistor

Signeringslistor för injektioner, t.ex. insulin, är journalhandling och ska arkiveras som sådan. Hur signeringslistor arkiveras ska beskrivas i enhetens rutin för läkemedelshantering.

Mallar

Delegering läkemedelshantering

Ändringshistorik

Datum	Ändring	Utförd av
2020-02-01	Ny mall Förtydligat olika yrkesgruppers ansvar. Krav på platsen för iordningställandet Krav på att kontrollera läkemedlets hållbarhet och eventuellt avvikande utseende	Petra Hallén, Mari-Mall Winner, Maria Engman
2021-03-01	Synonymlistan ändrad till Utbyteslistan och dess nya funktion. Ändrat från Svevac till MittVaccin Handräckning inte längre tillåtet	Petra Hallén, Maria Engman
2022-03-01	Skapad av ändrat från Petra Hallén till Åsa Olofsson, Maria Engman Utbyteslista ögondroppar tillagd. Förtydligat hur läkemedel som skickas med vid hemgång ska dokumenteras. Ändrat rubriken Självmedicinering till Självadministrering. Mindre justeringar	Åsa Olofsson, Maria Engman
2023-09-01	Lagt till Susann Lagergren Ring i sidhuvudet. Mindre justeringar.	Åsa Olofsson, Maria Engman, Susann Lagergren Ring
2025-04-01	Lagt till Maciej Turlewicz i sidhuvudet. Uppdaterat text om att skicka med läkemedel hem. Uppdaterat länkar.	Åsa Olofsson, Maria Engman, Maciej Turlewicz